

چرا جمعیت ایران این قدر کم و زیاد می شود؟!

وی به عنوان یک مقام مسؤل که می بایست، کارشناس رشته مربوط باشد، اعلام نظر خود را در مورد جمعیت کشور، افزون بر سرشماری سال ۱۳۷۵، هم چنین برآورد جمعیت واجد شرایط برای دادن در خردادماه سال جاری عنوان می کند؟! در این جا، پیش از پرداختن به بحث اصلی، دو پرسش مطرح می شود:

نخست - در حالی که سازمان ملل متحد، رقم دقیق جمعیت ایران را در سال ۲۰۰۰ میلادی برابر با ۷۰۳۳۰۰۰۰ نفر اعلام می کند، چگونه است که رییس مرکز آمار ایران جمعیت کشور را در سال جاری (۲۰۰۲ میلادی) میان ۶۴ تا ۶۵ میلیون نفر می داند، در حالی که نمی بایست رقم جمعیت اعلام شده از سوی رییس مرکز آمار ایران با تقریب میلیون نفر و یا خطای ۱/۶ درصد کم و زیاد اعلام می شد.

همین موضوع نشان می دهد که مرکز مزبور، قادر به ارائه رقم درست ادعایی خود نیست و رقم را میان ۶۴ تا ۶۵ میلیون نفر ارایه می کند. موضوع جمعیت، موضوع شن های کرانه دریا نیست که بتوان آن را با تقریب چند تن زیاد و کم برآورد کرد. بسیاری از کشورهای جهان دارای جمعیتی برابر با

دکتر هوشنگ طالع

- رییس مرکز آمار ایران: آمار ضروری ترین ابزار اداره هر کشور است (۱)
- پرسش این است: چرا، هنوز آمار دقیقی از جمعیت نداریم؟

- رییس مرکز آمار ایران: امروزه تسلط کشورها بر ارقام به عنوان یکی از معیارهای توسعه یافتگی تلقی می شود (۲)
- پرسش این است: چرا با دانستن معیار "توسعه"، آمار را در خدمت سیاست کاری قرار می دهیم؟

مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد، طی گزارشی پیرامون جمعیت جهان، جمعیت ایران را در سال ۲۰۰۰ میلادی (۱۱ دی ۱۳۷۸ تا ۱۱ دی ۱۳۷۹) برابر با ۷۰ میلیون و ۳۳۰ هزار نفر اعلام کرد. (۳)
از سوی دیگر، رییس مرکز آمار ایران، خبر سازمان ملل متحد را رد کرد و اظهار داشت که ".... جمعیت کشور در حال حاضر بین ۶۴ تا ۶۵ میلیون نفر است." (۴)

یک میلیون و یا کم تر از آن هستند. بر پایه سرشماری عمومی نفوس و مسکن در آبان ماه ۱۳۷۷، تعدادی از استان های کشور دارای جمعیت کم تر از یک میلیون نفرند. بر پایه همان

آماري و انجام سرشماری در کشور وارد مرحله نوینی شد. سپس در سال ۱۳۴۴، اداره کل آمار عمومی در قالب مرکز آمار ایران، به کار خود ادامه داد.

مرکز آمار ایران در سال ۱۳۵۵، دومین سرشماری عمومی نفوس و مسکن را انجام داد. بدین سان از سال ۱۳۳۵ تاکنون، هر ده سال یک بار، سرشماری عمومی نفوس و مسکن در کشور انجام گرفته است.

در سال‌های میان دو سرشماری، برای به روز کردن ارقام مربوط به جمعیت، مرکز آمار ایران برآوردی از جمعیت کشور به دست می‌دهد. برآورد جمعیت، پس از گذشت پنج سال از سرشماری، امری بسیار عادی و در همان حال لازم و ضروری است.

اما، در سال ۱۳۷۰ خورشیدی، برآورد جمعیت برای سال مزبور بر پایه سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۶۵، مساله برانگیز شد. مساله ای که ابهامات آن رفع شدنی نیست و به سازمان ملل

(۵۴۴۳۵۶ نفر) و ایلام (۴۸۷۸۸۶ نفر) را نادیده بگیریم.

دوم - برآورد جمعیت واجد شرایط برای رای دادن در خرداد ۱۳۸۰، چه ارتباطی با برآورد جمعیت کشور دارد؟ برآورد جمعیت ۱۶-۱۵ ساله و بالاتر، چگونه می‌تواند، حجت تعداد کل جمعیت کشور باشد؟

با این پیش‌گفتار به نسبت بلند، به سخن اصلی باز می‌گردیم: گرچه در خردادماه سال ۱۳۱۸ خورشیدی، قانون سرشماری به تصویب مجلس شورای ملی رسید، اما اجرای آن به دلیل هجوم متفقین به ایران در سال ۱۳۲۰ و سپس تغییرات در سازمان مسوول سرشماری، تا سال ۱۳۳۵ به عقب افتاد. به دنبال تصویب قانون آمار و سرشماری در فروردین ماه سال ۱۳۳۲، برای اولین بار سازمانی برای پرداختن به موضوع مهم گردآوری آمار و انجام سرشماری در کشور به وجود آمد.

با پایه ریزی اداره کل آمار عمومی و انجام سرشماری عمومی در سال ۱۳۳۵، فعالیت‌های

سرشماری، استان‌های مزبور عبارتند از:

استان	جمعیت (نفر)
ایلام	۴۸۷۸۸۶
بوشهر	۷۴۳۶۷۵
چهارمحال و بختیاری	۷۶۱۱۶۸
سمنان	۵۰۱۴۴۷
قم	۸۵۳۰۴۴
کهگیلویه و بویراحمد	۵۴۴۳۵۶
یزد	۷۵۰۷۶۹

در سرشماری مزبور، جمعیت استان قزوین و گلستان، به صورت مستقل اعلام نشده است. زیرا در آن زمان هنوز استان قزوین بخشی از استان زنجان و گلستان بخشی از مازندران بود بدین سان، می‌توان با احتمال زیاد گفت که استان‌های قزوین، زنجان و گلستان نیز از استان‌هایی هستند که جمعیتی کم‌تر از یک میلیون نفر دارند.

بدین سان، عنوان کردن جمعیت با تقریب یک میلیون نفر، مانند آن است که جمعیت دست کم دو استان کشور مانند استان‌های کهگیلویه و بویراحمد

متحد و یا پژوهشگران داخلی و خارجی حق می دهد که جمعیت کشور را فراتر از ارقام اعلام شده رسمی بدانند.

در سال ۱۳۷۰ مرکز آمار ایران جمعیت کشور را با توجه به ارقام سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۶۵ و نرخ رشد جمعیت، رقم ۵۸۱۱۰۰۰۰ (پنجاه و هشت میلیون و یک صد و ده هزار نفر) اعلام کرد.

برای آگاه شدن، از روند دگرگونی و نرخ رشد جمعیت کشور، به جدول شماره یک توجه فرمایید:

جدول شماره یک - میزان و نرخ رشد جمعیت ایران

سال	جمعیت (هزار نفر)	نرخ رشد (درصد)
۱۳۳۵	۱۸۹۵۵	۳/۱
۱۳۴۵	۲۵۷۸۹	۳/۷
۱۳۵۵	۳۳۷۰۹	۳/۹
۱۳۶۵	۴۹۴۴۵	۳/۳
۱۳۷۰ (برآورد تخست)	۵۸۱۱۰	

گرچه کاهش نرخ رشد جمعیت از ۳۹

درصد میان سال های ۶۵ - ۱۳۵۵ به ۳/۳ درصد میان سال های ۷۰ - ۱۳۶۵ می تواند پرسش برانگیز باشد، اما از نظر کلی با قدری اختلاف، پذیرفتنی است. اما، به دنبال برآورد نخست، مرکز آمار ایران در همان سال، برآورد دوم جمعیت کشور را برای سال ۱۳۷۰ منتشر کرد. بر پایه برآورد دوم، جمعیت کشور به رقم ۵۷۷۸۱۵۷۴ (پنجاه و هفت میلیون و هفتصد و هشتاد و یک هزار و پانصد و هفتاد و چهار) نفر پایین آورده شد. بدین سان، بر پایه برآورد دوم، تعداد ۳۲۸۴۲۶ تن از جمعیت کشور کاسته شد که می شد آن را در خوش بینانه ترین دوری، بر پای اشتباه در محاسبه گذاشت.

اما، با شگفتی بسیار، به دنبال برآورد دوم، برآورد سوم منتشر شد. بر پایه برآورد سوم، جمعیت کشور در سال ۱۳۷۰، تعداد ۵۵۸۳۷۱۶۳ (پنجاه و پنج میلیون و هشتصد و سی و هفت هزار و یک صد و شصت و سه) تن اعلام شد. چیزی که برای صاحب نظران و پژوهشگران، نمی توانست قابل

قبول باشد. بدین سان، بر پایه برآورد سوم، تعداد دو میلیون و دویست و هفتاد و سه هزار نفر کاسته و برآورد سوم مرکز آمار ایران در مورد جمعیت کشور در سال ۱۳۷۰، در این فرآیند، تغییر نرخ رشد جمعیت از ۳/۳ به کمتر از ۲/۵ درصد و دنبال کردن نرخ رشد نزولی مزبور در سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۰.

بدر نظر گرفتن موارد بالا، باید گفت که برخلاف برآورد جمعیت کشور در حد ۶۴ تا ۶۵ میلیون نفر در سال ۱۳۸۰، جمعیت مزبور دست کم چیزی دوروبر رقم ۶۹ میلیون نفر است. رقم جمعیت اعلام شده

از سوی مرکز اطلاعات سازمان ملل متحد که جمعیت کشور را در سال ۲۰۰۰ میلادی (۷۹ خورشیدی)، برابر با هفتاد میلیون نفر برآورد کرده است، می تواند درست باشد.

اختلاف چند میلیونی در جمعیت کشور، افزون بر آن که در برنامه ریزی ها اثر زیان باری دارد، واقعیت ها را پیرامون درآمد سرانه، نسبت هایی مانند پزشک به بیمار، تخت بیمارستانی به بیمار، نرخ بیسوادی، دست رسی کودکان لازم التعلیم به دبستان و نیز نسبت واجدین شرایط برای شرکت در انتخابات و از آن مهم تر، درصد شرکت کنندگان در انتخابات سرتاسری، منطقه ای و ...، تاثیر

به سزایی دارد. با یک تکذیب ساده و اعلام رقمی با اختلاف یک میلیون نفر، نمی توان به پرسش هایی که سال هاست از سوی برخی پژوهشگران مطرح است و اکنون به یک نهاد بین المللی مرجع و صاحب نظر مانند سازمان ملل متحد کشیده شده است، پاسخ داد.

شد. یعنی جمعیت کشور، در حد - دست کم - چهار استان ایلام، سمنان و کهگیلویه و بویراحمد، کاهش پیدا کرد.

در این فرآیند، نرخ رشد جمعیت که میان سال ۷۰ - ۱۳۶۵ بر پایه برآورد نخست برابر با ۳/۳ درصد بود، یک باره به کمتر از ۲/۵ درصد در سال کاهش داده شد.

با توجه به برآورد سوم، جمعیت کشور بر پایه سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵، تعداد ۶۰۵۵۴۸۸ (شصت میلیون و پنجاه و پنج هزار و ۴۸۸) نفر و با رشدی برابر ۱/۵ درصد میان سال های ۷۰ - ۱۳۶۵ اعلام شد.

بدین سان، بدون تایید رقم اعلام شده از سوی سازمان ملل متحد، با توجه به برآورد نخست مرکز آمار ایران پیرامون جمعیت کشور در سال ۱۳۷۰ و با توجه به نرخ رشد جمعیت میان سال های ۷۰ - ۱۳۶۵ و ...، جمعیت کشور دست کم با یک حساب سرانگشتی، چهار میلیون تن بیش تر از ارقام رسمی